

СТАН ІНТЕГРАЦІЇ ІДЕЇ УНІВЕРСАЛЬНОГО ДИЗАЙНУ В ІНКЛЮЗИВНЕ ОСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ УКРАЇНИ

Шайноч Анастасія Ярославівна

*здобувачка бакалаврського рівня вищої освіти
за спеціальністю 016 «Логопедія»*

*Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка*

*Науковий керівник: Поліщук Віра Аркадіївна
докторка педагогічних наук, професорка,
професорка кафедри спеціальної та інклюзивної освіти
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка*

Актуальність проблеми. У зв'язку з вторгненням росії в Україну кількість осіб з інвалідністю постійно зростає. Станом на 2024 рік в Україні нараховується майже 3 мільйони людей з інвалідністю [4]. Саме тому одним з передових завдань є запровадження принципів інклюзивного суспільства у всіх сферах, в тому числі в освіті.

Аналіз опрацьованих нами джерел свідчить про значний інтерес дослідників до даного питання. У процесі роботи ми опиралися на роботи вітчизняних дослідників (Л. Байда, 2015; С. Паламар, & М. Науменко, 2022, О. Іванова, & Є. Свет, 2021). Також ми здійснили аналіз нормативно-законодавчих документів, які прямо чи опосередковано пов'язані з формуванням інклюзивної культури в суспільстві.

Мета: аналіз стану впровадження концепції універсального дизайну в інклюзивну систему освіти в Україні; визначення викликів та перспектив щодо трансформації української системи освіти.

Термін «універсальний дизайн» в Україні трактується відповідно до статті 2 Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю. Згідно з нею держава має забезпечити впровадження ідеї універсального дизайну у всіх сферах життєдіяльності суспільства для всіх громадян без виключення [1].

В Україні освіта активно трансформується. Це відбувається завдяки втіленню реформ Нової української школи (НУШ), які спрямовані на комплексний підхід, становлення особистості та формування критичного мислення, а також запровадження ідей та принципів універсального дизайну. Однак їхнє успішне застосування потребує постійного оновлення навчальних програм та методик/методів викладання.

Загалом концепція універсального дизайну спрямована на створення доступного середовища для всіх учасників освітнього процесу. Проте існують чинники, які сповільнюють процес інтеграції ідей універсального дизайну в українські освітні заклади, а саме: недостатнє фінансування; пасивність громадськості та адміністрації закладів щодо втілення концепції універсального дизайну в освітнє середовище. Але впровадження реформи НУШ наближає освітні заклади до запровадження цієї концепції в найближчому майбутньому. Це сприятиме тому, що доступ до якісної освіти зможуть отримати всі, незважаючи на свої обмеження/потреби [5].

В Листі про забезпечення безперешкодного доступу до навчальних закладів (№ 1/9-414) від 13 серпня 2014 року зазначено перелік документів, в яких визначаються права дітей з ООП на доступ до якісної освіти. Згідно із вимогами, в кожному місті чи районі перед початком нового навчального року потрібно створити реєстр дітей з інвалідністю для того, щоб створити доступний загальноосвітній простір задля їх успішного навчання [6].

Міністерство розвитку громад та територій України є структурою, яка затверджує Держані будівельні норми (ДБН), у яких перелічуються обов'язкові вимоги для побудови доступного та безбар'єрного простору, в тому числі в навчальних закладах, а також зазначаються положення щодо створення проєктів освітніх закладів та застосування в них спеціально призначеного обладнання. ДБН «Інклюзивність будинків і споруд» В.2.2-40:2018 розроблені згідно з європейськими стандартами та є основним документом у створенні інклюзивного середовища. У ДБН «Заклади освіти» В.2.2-3:2018 зазначаються умови та критерії щодо формування безбар'єрного середовища для учасників освітнього процесу [2].

Варто відзначити, що низка закладів освіти в Україні все ще не мають власного інтернет-сайту зі всією важливою та необхідною інформацією. Говорячи про вимоги оздоблення інформаційних порталів з точки зору інклюзивності, можна помітити тенденцію, що багато сайтів не мають жодних додаткових функцій для зручного користування осіб з особливими потребами, окрім збільшення тексту. Також багато з них оформлені із застосуванням яскравих відтінків кольорів, що не відповідає принципам інклюзивного середовища та універсального дизайну. Значна частина сайтів не завжди є доступними і зрозумілими у використанні [4].

Важливим фактором, який гальмує запровадження концепції універсального дизайну, є війна, тисячі зруйнованих та ушкоджених шкіл. Саме тому в Україні запустили ініціативу з відновлення шкіл,

у якій разом працюватимуть українські та європейські архітектори. Відбудова закладів освіти відображатиме цінності НУШ [3].

Висновки. Здійснений аналіз дозволяє зазначити, що інтеграція концепції універсального дизайну в українську систему освіти є у стадії активної розбудови. В Україні розроблено нормативно-правове забезпечення щодо побудови доступного та безбар'єрного середовища. Проте цей процес уповільнюється через дію низки негативних факторів. Ключовим з них є війна, яка створює нові перешкоди. Але це є своєрідним стимулом для комплексної відбудови, яка транслюватиме принципи універсального дизайну і створить доступ до якісної освіти для всіх громадян.

Література

1. Байда Л. Як застосовувати в школах універсальний дизайн, стандарти доступності й розумне пристосування. 2020. URL: <https://nus.org.ua/articles/yak-zastosovuvaty-v-shkolah-universalnyj-dyzajn-standarty-dostupnosti-j-rozumne-prystosuvannya/> (дата звернення: 07.10.2025).
2. Байда Л., Свет Є. Як створити доступність у закладах освіти для осіб з порушенням зору. 2021. URL: <https://nus.org.ua/view/yak-stvority-dostupnist-u-zakladah-osvity-dlya-osib-z-porushennyam-zoru/> (дата звернення: 06.10.2025).
3. Міністерство освіти і науки України. Архітектурна трансформація радянських шкіл: в Україні стартував проєкт відбудови закладів освіти. 2023. URL: <https://mon.gov.ua/news/arkhitekturna-transformatsiya-radyanskikh-shkil-v-ukraini-startuvav-proekt-vidbudovi-zakladiv-osviti> (дата звернення: 06.10.2025).
4. Міністерство соціальної політики України. Танасишин у штаб-квартирі ООН: В Україні понад 3 млн людей з інвалідністю – це люди з величезним потенціалом, навичками, ідеями, силою. 2024. URL: <https://www.msp.gov.ua/news/23795.html> (дата звернення: 07.10.2025).
5. Паламар С. П., Науменко М. С. Універсальний дизайн закладів освіти України: доступність інформаційного простору. *Педагогічна освіта: Теорія і практика. Психологія. Педагогіка*. 2022. № 38 (2). С. 69–76. DOI: 10.28925/2311-2409.2022.3811.
6. Про забезпечення безперешкодного доступу до навчальних закладів: Лист від 13 серпня 2014 р. № 1/9-414 / Міністерство освіти і науки України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v-414729-14#Text> (дата звернення: 07.10.2025).